

Vaasan kaupunki - Vasa stad
Varhaiskasvatus
Småbarnspedagogik

Suomi toisena kielenä –opetussuunnitelma varhaiskasvatuksessa

SISÄLLYSLUETTELO

1. Suomi toisena kielenä -opetussuunnitelman käyttäjälle	2
2. S2-opetuksen tavoitteet	3
3. S2-opetuksessa huomioitavat asiat	5
3.1 Lapsen äidinkielen ja kulttuurin tukeminen	5
3.2 Arjessa tapahtuva oppiminen	6
3.3 Ohjattu oppiminen	6
3.4 Yksilöllinen opetus.....	7
3.5 Opetustavat ja tyylit	7
4. Kielitaidon arviointi	9
5. Vaasan järjestelyt	12
6. Vinkkejä S2-opetukseen	14
6.1 Kun lapsi ei puhu suomea	14
6.2 Lapsi puhuu jo vähän suomea.....	14
6.3 Kuka dokumentoi?.....	14
6.4 Miten pitäisi opettaa?	15
6.5 Lapsi ymmärtää mutta ei puhu suomea.....	15
6.6 Minkä tiedon perusteella lapsi toimii?	15
6.7 Ääntämisen ja artikulaation harjoittelu	16
7. Linkkejä ja lisälukemista.....	17

1. Suomi toisena kielenä -opetussuunnitelman käyttäjälle

Suomi toisena kielenä (=S2) tarkoittaa, että suomen kieli on samanaikaisesti oppimisen kohde ja väline. Suomi toisena kielenä -opetussuunnitelma toimii työvälineenä Vaasan kaupungin varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. S2-opetussuunnitelmassa on huomioitu kasvattajien tavallisimmat kysymykset toisen kielen opetuksesta. Opetussuunnitelman alkuosassa kuvataan varhaiskasvatuksen S2-opetuksen käytänteitä. Loppuosa sekä liitteet tarjoavat puolestaan esimerkkejä, ideoita sekä toimintavuoden aikana tarvittavia materiaaleja.

2. S2-opetuksen tavoitteet

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa opetetaan suomea päivittäin erilaisissa kielenkäyttötilanteissa. S2-opetusta tarvitsee eri kieli- ja kulttuuritaustainen lapsi, jonka suomen kielen taito ei ole riittävä kaikilla kielen eri osa-alueilla. Oppijan suomen kielen taidon arvioinnin kriteerinä tulee käyttää ainoastaan kielitaidon tasoa. Vastaavasti lapsen synnyinmaa, kansalaisuus, äidinkieli / kotikielet tai Suomessa oloaika eivät ole kielitaidon tasoa määrittäviä tekijöitä.

Kieli on ajattelun väline. Kielen avulla oppijan on mahdollista hallita erilaisia asioita ja tilanteita, toimia vuorovaikutuksessa, ilmaista itseään sekä hankkia tietoa. S2-opetuksen tavoitteena on, että lapsesta tulee tasavertainen ryhmän jäsen, joka pystyy **osallistumaan** ja vaikuttamaan. Motiivi osallistumiseen sekä osallistumisen kesto voivat olla erilaisia. Toisen kielen oppijalla tulee olla äidinkielenään suomea puhuviin lapsiin nähden yhdenvertainen mahdollisuus osallistumiseen ja oppimiseen.

Lapsi oppii ensin ymmärtämään ja ilmaisemaan hänelle tärkeitä perusasioita. Taitoa puhua sujuvasti arkipäivän asioista sanotaan **pintasujuvuudeksi**. Pintatason saavuttaminen kestää n. 1–2 vuotta. Oppimisen haasteista selviytymistä varten on saavutettava kielitaidon **syvempi taso**, ajattelun kieli. Syväoppimisella tarkoitetaan oppijan kykyyn prosessoida ja hyödyntää opittua, ulkoa oppimisen sijaan.

Huomionarvoista on koulun oppisisältöihin liittyvä abstraktimpi kieli, joka voi olla uudenlainen myös äidinkielenään suomea puhuville lapsille. S2-opetuksen on tavoitteena vahvistaa toisen kielen oppijan suomen kielen taitoa, jotta lapsella olisi edellytykset siirtyä joustavasti kouluun.

Kielenoppiminen on prosessi. Oppimista seurataan ja dokumentoidaan, jotta tunnistetaan mitä tulisi opetella seuraavaksi nk. **lähikehityksen vyöhyke**. Käsite viittaa oppijan nykyisen taito- ja tietotason sekä hänelle mahdollisen kehitystason väliseen alueeseen. Kun oppija toimii vuorovaikutuksessa itseään kielellisesti taitavamman henkilön kanssa (esim. aikuinen – lapsi), on hänen mahdollista suoriutua korkeamman tason tehtävistä kuin itsenäisesti toimien.

Lapsen suomen kielen taitoa arvioidaan. Aikuinen vastaa oppijan yksilöllisiin oppimistarpeisiin ja rakentaa toimintaa kokemuksille, samalla tukien lapsen **osallisuutta** omaan oppimiseensa. Osallisuus viittaa yhteisöön tai ryhmään kuulumiseen sekä omakohtaiseen kokemukseen ja tuntemukseen. Lapsi tulee kuulluksi ja hänen henkilökohtaiset mielipiteet nähdään merkityksellisinä ja arvokkaina.

Lapsen itsensä tulee voida olla osallisena oppimiseensa. Oppija voi esimerkiksi seurata ja arvioida edistymistään omasta vihostaan tai tehtäväkansiostaan. Lapsen kanssa keskustellaan hänen

yksilöllistä suomen kielen oppimistavoitteistaan. Oppiminen tehdään siten lapselle näkyväksi. Lapsi saa oppimastaan suomen kielestä myönteistä palautetta.

Varhaiskasvatuksessa eri kieli- ja kulttuuritaustainen lapsi opettelee kieltä sekä vuorovaikutustaitoja suomea äidinkielenään puhuvien lasten ja aikuisten parissa. S2-opetuksen tavoitteena on, että oppija saavuttaisi mahdollisimman toimivan suomen kielen taidon kaikilla kielen osa-alueilla.

Kuvio 1. Kielitaidon kämmenmalli

Kuviossa 1 käsi esittää kielitaitoa, joka koostuu eri osista: sanastosta ja rakenteista, puhumisesta, ymmärtämisestä sekä lukemisen ja kirjoittamisen taidoista. Kielitaito on kuin käsi eli toimiva silloin, kun oppija osaa hyödyntää riittävästi kaikkia osa-alueita. Toimiva kielitaito voidaan saavuttaa harjoittelemalla sekä käyttämällä suomen kieltä eri kielenkäyttötilanteissa.

3. S2-opetuksessa huomioitavat asiat

Varhaiskasvatuksessa sekä esiopetuksessa tuetaan eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten kielitaidon, identiteetin sekä itsetunnon kehittymistä. Oppijoiden suomen kielen taidon kehittymistä edistetään. Kunkin lapsen yksilölliset tarpeet ja edellytykset huomioidaan eri kielenkäyttötilanteissa. Toiminnassa käytetään monipuolisia työtapoja, joilla tuetaan lasten kasvua ja oppimista sekä vahvistetaan heidän sosiaalisia taitojaan.

3.1 Lapsen äidinkielen ja kulttuurin tukeminen

Varhaiskasvatuksen S2-opetus tukee eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen identiteettiä. Toista kieltä opeteltaessa oppija rakentaa uutta kieliainesta jo opitun aineksen päälle. Oppijan **kohdekielenä** on suomi ja oppimisen pohjana toimiva **lähtökieli** on lapsen äidinkieli tai kotikielet, joita voi olla useampia. Vaasassa tarjotaan lasten oman äidinkielen opetusta mahdollisuuksien mukaan. Opetus järjestetään yhteistyössä perusopetuksen kanssa.

S2-opetuksessa toteutetaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yleisiä kasvatus- ja oppimistavoitteita, huomioiden kunkin lapsen äidinkieli sekä kulttuuri. Aikuisten tulee tehdä varhaiskasvatuksen monikielisyys näkyväksi. Koko lapsiryhmän kiinnostusta eri kieliin ja -kulttuureihin tuetaan sekä kehitetään. Ryhmän lasten erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat tehdään toiminnassa näkyviksi. Esimerkiksi voidaan tutustua lasten äidinkieliin, kuuntelemalla ja rohkaisemalla maistelemaan eri kielten sanoja, kuten arkifraaseja (tervehdykset, toivotukset, kohteliaisuudet). **Monikielisyyttä** ja lapsiryhmän **monimuotoisuutta** pidetään esillä ja arvostetaan. Kaikki kielet ovat yhtä arvokkaita ja kielen oppimisen merkitystä korostetaan. Tällaisessa oppimisympäristössä lapsen on mahdollista myös itse tiedostaa opettelevansa ja oppivansa suomen kieltä.

Lapsen äidinkielen merkitystä toisen kielen oppimisen pohjana, korostetaan vanhempien kanssa käytävissä keskusteluissa. Vanhempia keskeinen rooli lapsen äidinkielen taitotason vahvistaja tuodaan esiin. Lisäksi vanhempia kehoitetaan ja kannustetaan käyttämään omaa äidinkieltä vuorovaikutuksessa lastensa kanssa. Lapsiryhmässä sallitaan lasten keskinäinen oman äidinkielen käyttö. Lapsia kuitenkin rohkaistaan ja motivoidaan suomen kielen opetteluun ja käyttöön. Suomen kielen käyttöön voi motivoida esimerkiksi suunnitellut ja järjestetyt peli- ja leikki-tilanteet sekä pienryhmätoiminta, joihin osallistuu keskenään erikielisiä lapsia.

3.2 Arjessa tapahtuva oppiminen

Suomen kielen harjoittelu alkaa kuuntelemisella ja nimeämisellä. Aikuinen käyttää puheessaan aina kokonaisia virkkeitä ja nimeää usein toistaen esineitä, asioita sekä ympäristön tapahtumia arkipäivän eri tilanteissa (esim. pukeutuminen, ruokailu ja leikit). Kielen oppimisen alkumetreillä tarjotaan lapselle kielimallina yksinkertaisia lauseita. Vastaavasti lapsen edistyessä, tarjotaan hänelle monipuolisempaa ja vivahteikkaampaa kieliaainesta.

Kaikki ryhmän aikuiset toimivat **kielitietoisesti**. Puhuttaessa käytetään oikeita sanoja ja tarkoitteita, niiden todellisten merkitysten yhteydessä. Käytettävä kieli on sisällöltään mahdollisimman rikasta ja monipuolista. Puhe on selkeää ja se liitetään konkreettiseen tekemiseen eli toimintaa sanoitetaan. Lapsen puhetta ei pääsääntöisesti korjata, vaan aikuinen toistaa asian oikeassa muodossa. Ryhmän kaikki lapset ja aikuiset osallistuvat arjessa toteutettavaan opetukseen. Lapsella tulee olla mahdollisuus kokea oppimansa kielen toimivan käytännössä. Oppija saa positiivista palautetta siitä, kuinka suomen kielen taidon kehittyminen vaikuttaa myös arjen sujuvuuteen.

Kielten oppiminen tapahtuu pääosin yhdessä toimimalla, vuorovaikutuksessa. Merkittävää on niin lasten keskinäinen kuin aikuistenkin kanssa käytävä vuorovaikutus. Aikuisen tulee järjestää leikkitilanteita, jotka houkuttelevat lasta käyttämään suomen kieltä, ja siten mahdollistavat kielen oppimisen. Toiminta ja leikit toteutetaan monipuolisesti sekä vaihtelevissa pienryhmissä, joissa kielenoppija voi saada mallia ja vertaistukea suomea äidinkielenään puhuvilta lapsilta. Aikuinen mallintaa ja sanoittaa leikkejä sekä tarjoaa erilaisia vuorovaikutustilanteita. Erityisesti pienten lasten ryhmissä on aikuisen tarjoama kielimalli ensiarvoisen tärkeää.

3.3 Ohjattu oppiminen

Ohjatun oppimisen tarkoituksena on oppia uutta sekä kerrata ja tarkentaa tuttua sanastoa ja käsitteitä. On myös mahdollista tutustua jo etukäteen tulevaan teemaan. S2-opetuksesta vastaa aina lastentarhanopettaja. Opetuksen voi kuitenkin toteuttaa joku toinenkin tiimin jäsen. Ohjattua oppimista voi tapahtua erikokoisissa pienryhmissä tai sitä voidaan tarjota koko lapsiryhmällekin. Suomen kielen tehostettu opetus hyödyttää kaikkia ryhmän lapsia. Jokainen päivittäinen hetki on kielen oppimisen kannalta yhtä arvokas.

Oppimista tapahtuu monin eri tavoin, kuten tekemällä, liikkumalla, merkityksiä pohtimalla ja uutta oivaltamalla. Elämysten ja ilmiöiden kautta voidaan kieli kiinnittää sitä ympäröivään maailmaan. Pienten lasten opetuksessa on erityisen tärkeää hyödyntää heidän elämäänsä liittyvää sanastoa sekä varhaiskasvatuksen arkeen liittyviä autenttisia eli aitoja tilanteita.

3.4 Yksilöllinen opetus

Yksilöllistä opetusta tulee tarjota turvallisessa ja rohkaisevassa oppimisympäristössä, jossa lapsella on mahdollisuus läheiseen vuorovaikutukseen aikuisen kanssa. Yksilöopetuksessa opitaan uutta, kerrataan aiemmin opittua kieliainesta sekä tutustutaan ryhmän tuleviin teemoihin. Toisen kielen opetuksesta vastaa aina lastentarhanopettaja. Opetuksen toteuttamiseen osallistuu kuitenkin koko kasvattajatiimi. Oppimistilanteessa dokumentoidaan, miten lapsi ymmärtää ja tuottaa suomen kieltä. Kielenkäyttötilanteessa kirjataan aina muistiin oppijan todellinen suoritus. Dokumentoinnin myötä voidaan tarkastella, miten lapsi on kulloinkin selviytynyt sekä seurata, millä tavoin hänen suomen kielen oppimisen prosessi etenee.

3.5 Opetustavat ja tyylit

Kuten varhaiskasvatuksessa yleensä, myös S2-opetuksessa käytänteenä on toiminnallisuus ja lapsen osallistaminen omaan oppimiseensa. **Osallistaminen** on ylhäältä alaspäin suuntautuva tapa kutsua yksilöitä tai ryhmiä osallistumaan. Aikuisten käyttämänä keinona osallistaminen, aktivoi ja rohkaisee kielenoppijoita osallistumaan sekä saamaan kokemuksia osallisuudesta. Hyvä oppimisympäristö tarjoaa lapsille mahdollisuuden oppia kieltä monipuolisesti ja toiminnallisesti: liikkuen, laulaen, leikkien sekä tutkien. Oppimisen lähitavoitteiden ja -tehtävien tulee olla lasta kannustavia ja oppimaan motivoivia.

Sanastoa opetetaan konkreettisesti ja mahdollisuuksien mukaan, oikeilla esineillä ja asioilla. Esimerkiksi ruokasanastoon tutustutaan todellisella ruualla sekä astioilla. Lähiympäristöä ja luontoa käytetään oppimisympäristönä niin sanastoon kuin kulttuuriin tutustuttaessa. Opettelu aloitetaan tutuista ja lapselle konkreettisista asioista, toiminnoista ja tilanteista.

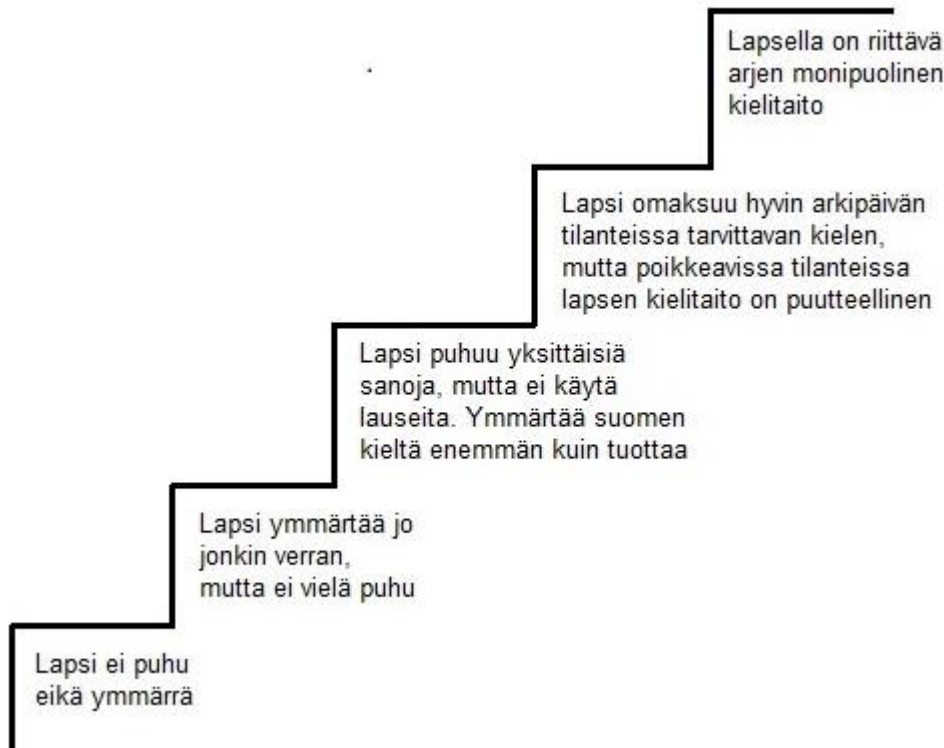
Esiopetuksen opetussuunnitelman (2016) perusteissa tuodaan esille **monilukutaito**. Se tarkoittaa erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Nykyisen laajan tekstikäsityksen mukaan välitettävä tieto voi olla sanallista, visuaalista, auditiivista, numeerista, kinesteettistä tai em. yhdistelmiä. Kuvien käytöllä opetuksen tukena sekä kuvien ja kirjojen lukemisella on tärkeä rooli suomen kielen opetuksessa. Draamaa, eleitä ja muita ilmaisun keinoja hyödynnetään opetuksessa monipuolisesti. Tietotekniikka kuuluu olennaisena osana opetukseen ja tietoteknisiä päivittäistaitoja harjoitellaan.

Psyykkiseen ja sosiaaliseen oppimisympäristöön vaikuttaa myönteisesti aikuisen taito luoda lapsiryhmään lämmin, kannustava sekä turvallinen ilmapiiri. Ensiarvoisen tärkeää on aikuisen herkkyys vuorovaikutustilanteissa. Vuorovaikutus- ja tunnetaitoja opetellaan ympäristössä, jossa saa epäonnistua, kyseenalaistaa sekä pohtia. Ongelmatilanteita ratkotaan yhdessä rakentavasti. Lapset saavat myönteistä palautetta. Lasten tekemiä aloitteita myös huomioidaan ja toteutetaan yhteisesti.

4. Kielitaidon arviointi

Suomea toisena kielenä opitaan vaiheittain, kuten alla oleva porrasmalli osoittaa.

Kuvio 2. Suomi toisena kielenä kehityksen portaat (YLöjärvi 2015:5)

Kuvio 2 osoittaa, millä tavoin lapsen toisen kielen oppiminen tapahtuu. Huomioitavaa on, että lapsen toisen kielen oppiminen ja vastaavasti hänen yleinen kielitaidonkehitys saattavat edetä eri tavoin eivätkä välttämättä ole toisiinsa verrannolliset.

Vaasassa jokaiselle eri kieli- ja kulttuuritaustaiselle lapselle tehdään henkilökohtainen suomen kielen oppimissuunnitelma. Yksilöllinen S2-opetussuunnitelma toimii työvälineenä, jonka avulla suunnitellaan sekä toteutetaan tavoitteellista, selkeästi etenevää toisen kielen opetusta. Ennen suunnitelman laatimista lapsiryhmän kasvatushenkilöstö arvioi oppijan kielitaidon lähtötasoa eli suomen kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitoja. Lastentarhanopettaja laatii yksilöllisen opetussuunnitelman yhteistyössä tiimin kanssa. Opetussuunnitelma käydään läpi vanhempien kanssa mm. suomen kielen oppimistavoitteista keskustellen. Vanhemmille kerrotaan oman äidinkielen oppimisen tärkeydestä. Merkityksellistä on vanhempien osallistaminen lapsensa opetukseen.

Lapsen aloittaessa päivähoidossa, voi hänen suomen kielen taitonsa olla alkeistasolla tai täysin puutteellinen. Oppijan kielenkäyttöä havainnoidaan ensin arkipäivän toiminnoissa, keskusteluissa, kuvien käytön yhteydessä sekä sadutuksessa ja tarinan kerronnan myötä. Aikuinen seuraa sekä lapsen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehitystä ja dokumentoi havaintojaan. Kielen oppiminen on yksilöllistä ja opetuksen lähtökohtana on oppijan suomen kielen taitotaso, ei esimerkiksi ikä. Lapset oppivat eri tavoin ja eri tahdissa. Kielenoppimiseen kuuluvat oppijan tekemät virheet, horjunta ja puutteet. Oppijan kielitaito kehittyy harjoittelemalla, toistamalla ja käyttämällä kieltä erilaisissa tilanteissa.

S2-opetuksessa arvioidaan pääosin niitä asioita, joita on opetettu. Esimerkiksi ensin opetetaan perheeseen liittyvää sanastoa. Sen jälkeen arvioidaan, miten lapsi hallitsee kyseisen sanaston. Kielitaitotason arvioinnin poikkeuksena on lapsiryhmässä aloittaneen henkilöstölle vielä vieraan lapsen suomen kielen lähtötason arviointi, jolloin halutaan selvittää mistä hänen opetuksessaan lähdetään liikkeelle.

Opettajan tulee tutustua Vaasan kaupungin varhaiskasvatuksessa käytössä oleviin kartoitus- ja arviointimateriaaleihin heti toimintakauden alussa, ennen kuin suunnittelee toisen kielen opetusta. On hyvä miettiä etukäteen, mitä lapsen kielitaidon osa-aluetta kulloinkin haluaa arvioida ja mihin mittauksessa käytettävä materiaali antaa vastauksia. Näin saadaan luotettavampaa tietoa lapsen todellisesta kielitaidosta ja arviointi on mahdollisimman oikeudenmukaista. Vaasassa on käytössä **Eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset varhaiskasvatuksessa** -vuosikello, joka tarjoaa S2-opetukselle toiminnalliset ja aikataululliset kehukset.

Kartoitusmateriaali	Kenelle suunattu	Kuka arvoi	Mistä löytyy
Kettu-testi	3–4-vuotiaat	Lastentarhanopettaja (perhepäivähoidossa S2-lto)	S2-lton työhuone (lainattavissa)
Repun takanassa	4–5-vuotiaat	Lastentarhanopettaja (perhepäivähoidossa S2-lto)	Päiväkodit
Lauran päivä	6-vuotiaat	Lastentarhanopettaja	Päiväkodit

Taulukko 1. Suomen kielen taitotason kartoitusaineistot

Taulukko 1 esittelee Vaasan kaupungin varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa käytössä olevat, valmiit suomen kielen taitotason kartoitusmateriaalit. On huomioitava, että ne eivät välttämättä palvele kaikkia toista kieltä opettelevia lapsia. Joidenkin oppijoiden suomen kielen taito on niin puutteellinen, ettei kyseisiä kartoitusmateriaaleja ole mahdollista vielä hyödyntää. Tällöin ryhmän lastentarhanopettajan tulee tiimin kanssa miettiä, mitä kielitaidon osa-aluetta arvioidaan. Lisäksi pohditaan, millaisin keinoin arviointi toteutetaan. Kielitaidonarvioinnin tuloksen tulisi aina ilmentää oppijan yksilöllistä ja mahdollisimman todellista kielitaitoa.

5. Vaasan järjestelyt

S2-lastentarhanopettaja	Yksikön esimies	Lastentarhanopettaja ja kasvattajatiimi
Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten suomen kielen oppimista tukeva kehittämistyö	Vastaa yksikkönsä S2-opetuksen toteutumisesta	Suomen kielen opettaminen
Yksiköiden henkilöstön tukeminen ja ohjaus sekä tiedotus	EFFICA-merkinnät yksikössään (MoKuVa ja äidinkieli/kotikielet)	Kielimallina toimiminen
S2-verkosto: koollekutsuminen, ylläpito ja kehittäminen	Tarvittavat opetusmateriaalit	S2-yksilöllisen oppimissuunnitelman tekeminen
5- ja 6-vuotiaiden lasten suomen kielen taitotason kartoitus ja arviointi yhteistyössä lton kanssa	Henkilökunnan tietotaidon ylläpitäminen, -päivittäminen sekä heidän osallistuminen	Oppijan suomen kielen taitotason havainnointi, kartoitus, arviointi ja dokumentointi
Perhepäivähoidossa olevien lasten suomen kielen taitotason arviointi	S2-opetusta koskeviin kokouksiin, verkostoihin tms.	Oman työn seuranta ja arviointi
	Edellytysten luominen toimivalle oppimisympäristölle	Lapsen äidinkielen / kotikielten ensiarvoisen merkityksen painottaminen huoltajille
	Perhepäivähoidonohjaaja vastaa perhepäivähoidon S2-suunnitelman tekemisestä	Perhepäivähoidossa hoitaja dokumentoi arkitoiminnan havaintoja

Taulukko 2. Tehtäväkohtainen vastuunjako S2-opetuksessa

Taulukkoon 2. on koostettu Vaasan kaupungin varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa määritetyt, S2-opetuksen toteuttamiseen liittyvät tehtäväkohtaiset vastuut. Vaasassa tarjotaan perusopetukseen valmistavaa opetusta esiopetusikäisille lapsille. Tällaisen opetusryhmän muodostavat lapset, joiden katsotaan tarvitsevan tehostettua suomen kielen opetusta ennen peruskoulun aloitusta, ja joilla ei ole muuta tehostetun- tai erityisen tuen tarvetta. Ennen opetusryhmään valikoitumista, on kyseisen oppijan päiväkotiryhmän tiimi arvioinut lapsen suomen kielen taitotason. Lastentarhanopettaja vastaa kuitenkin aina pääosin arvioinnista Kielitaidon

arvioinnissa hyödynnetään kehittyvän kielitaidon asteikkoa. Arviointi tehdään tarvittaessa yhteistyössä S2-lastentarhanopettajan kanssa.

Vaasassa on paikallinen esiopetusikäisten perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma, jota käytetään kyseisen opetusmuodon pohjana. Edellä mainittu opetussuunnitelma on liitetty paikallisen esiopetussuunnitelman yhteyteen.

Aikuinen havainnoi ja dokumentoi jokaisen lapsen kielen kehitystä. Mikäli lapsiryhmän tiimissä ilmenee huolta toisen kielen oppijan suomen kielen taidon kehityksestä, epäillään esimerkiksi kielen kehityksen viivästyneen, on syytä konsultoida varhaiskasvatuksen erityisopettajia. Lapsesta havaittuja asioista on luonteva kirjata esimerkiksi varhaiskasvatuksessa käytettäviin tiimipalaverilomakkeisiin. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten kohdalla dokumentoidaan suomen kielen taidon kehittymistä koskevia asioita, puutteita ja vastaavasti saavutettuja taitoja. Tulee kuitenkin muistaa, ettei toisen kielen oppiminen ole suoraan verrannollinen yleiseen lapsen ikäkausiin liittyvään kielen (puheen) kehityksen mittariin.

Esiopetus on luonteeltaan eheytettyä opetusta, joka muodostuu eri laajuisista ja eri tavoin rakennetuista oppimiskokonaisuuksista. Opetukselle asetetut tavoitteet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi, joiden tavoitteita ja sisältöjä yhdistellään pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla oppimiskokonaisuuksia muodostettaessa (ks. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 sekä Vaasan paikallinen esiopetussuunnitelma).

6. Vinkkejä S2-opetukseen

Vaasan kaupungissa monikielisyyden arvo nähdään merkityksellisenä ja keskeisenä osana niin lapsen kasvua kuin opetustoimintaakin. Vaasan varhaiskasvatuksessa on monien vuosien kokemus toisen kielen opettamisesta sekä tietoa hyvistä opetuskäytännöistä, joita tässä luvussa tuodaan esiin.

6.1 Kun lapsi ei puhu suomea

Mikäli lapsi ei tuota eli puhu vielä suomea, on tärkeää havainnoida oppijaa sekä kartoittaa tämän ymmärtämistaitoja. Näin muodostetaan kuva siitä, mikä lapsen suomen kielen taitotaso nk. lähtötaso. Tämän jälkeen lapselle tehdään yksilöllinen S2-oppimissuunnitelma.

Suomi toisena kielenä opetus aloitetaan päivittäin tarvittavasta sanastosta ja arkifraaseista (vaatteet, ruokailu, leikki, sää, kehonosat jne.). Aikuinen sanoittaa toimintaa, toistaen sanoja ja lauseita usein. Lisäksi aikuinen kannustaa lasta itseään toistamaan tarjottua oppiainesta (**syötös**) ja osallistumaan omaan oppimiseensa. Kun lapsi on oppinut (**sisäistänyt**) sanan, asian tms. voidaan opetuksessa siirtyä eteenpäin ja tarjota uutta ainesta. Lapsen oppimista havainnoidaan esimerkiksi: millä tavoin oppii, missä tahdissa oppii. Havainnot dokumentoidaan. Systemaattinen dokumentointi mahdollistaa lapsen suomen kielen taidon kehityksen seurannan. Muistiinpanot auttavat myös myöhemmin, jos lapsella epäillään olevan kielellistä vaikeutta.

6.2 Lapsi puhuu jo vähän suomea

Alkeiskielitaidon omaavan lapsen kielenkäyttöä havainnoidaan päivän eri tilanteissa ja hänelle tehdään alkukartoitus. Lapsen suomen kielen taitotasoa mitataan joko valmiilla kartoitusaineistolla tai arkihavaintojen avulla. Havaintojen ja kartoituksen perusteella arvioidaan oppijan kielitaidon tasoa: mitä lapsi jo osaa, mitkä taidot ovat horjuvia ja mitkä taidot puolestaan puuttuvia. Arviointi on opettajan työväline, joka toimii opetuksen suunnittelun pohjana.

6.3 Kuka dokumentoi?

Suomi toisena kielenä opetuksesta vastaa ryhmän lastentarhanopettaja. Koko tiimi voi osallistua toisen kielen oppimisen liittyvien tietojen kirjaamiseen. Tiimissä keskustellaan ja päätetään, miten toimintaan.

6.4 Miten pitäisi opettaa?

S2-opetus on aikuisjohtoista. Aikuisten tulee olla tietoisia siitä, mitä suomen kielen taitoja lapsi jo hallitsee ja vastaavasti, mitä asioita täytyy vielä harjoitella tai opettaa. S2-opetusmetodien on puolestaan oltava mahdollisimman lapsikeskeisiä ja oppijaa omaan oppimiseensa osallistavia. Huomioidaan mahdollisuuksien mukaan lapsen oppimistyyli (esim. visuaalinen, auditiivinen, kinesteettinen, taktillinen), oppimismotivaatiota ylläpitävät ja/tai edesauttavat tekijät sekä lapsen mielenkiinnon kohteet.

6.5 Lapsi ymmärtää mutta ei puhu suomea

Lapset tulee osallistaa päivittäisiin vuorovaikutustilanteisiin ja keskusteluihin sekä rohkaista heitä käyttämään myös omaehtoisesti kieltä. Muun muassa ruokailutilanteet ovat oiva tilaisuus keskustella ruokailuun liittyvistä ja muistakin asioista. Aikuisten puolestaan on kuunneltava lapsia. Vertaisryhmän (=suomea äidinkielenään puhuvat lapset) tarjoama kielimalli edesauttaa suomen kieltä opettelevien lasten oppimista.

Kielenkäyttötilanteissa opettaja on hyvä käyttää strategioita, jotka helpottavat puheen tuottamista. (Ks. Södergård 2002). Esimerkiksi aikuinen toistaa lapsen tuottaman sanan tai lauseen, antaa vaihtoehtoja, mitä lapsi voisi sanoa tai vastata. Lisäksi aikuinen osoittaa odottavansa lapselta lisää puhetta (mm. sitten vielä...? ja vielä yksi...?). Aikuinen voi myös lapsen puheen tuottamisen jälkeen jatkaa tai täydentää sitä. Oppija hyötyy siitä, että opettajaa odottaa hänen onnistuvan ilmaisussaan. Positiivinen palaute lapsen puheesta kannustaa häntä.

6.6 Minkä tiedon perusteella lapsi toimii?

Useat lapset oppivat toimimaan oikein, tarkkailemalla toisen lasten toimintaa tai sisäistämällä arkipäivän tilanteet sekä rutiinit. Kielen oppija ei kuitenkaan välttämättä hallitse asioiden, tilanteiden nimiä tai niihin liittyvää sanastoa. Tämän vuoksi on tärkeä havainnoida, ymmärtääkö lapsi mistä on kyse, osaako nimetä asian jne. ilman tarjottua mallia tai vihjettä.

1. Esimerkiksi kun on pesty kädet, mennään syömään. Oppija saattaa tunnistaa sanan syömään sen päivittäisessä kontekstissa. Toisaalta kontekstista irrallaan olevaa verbiä (kuten kuvakortissa) lapsi ei osaakaan nimetä tai edes tunnistaa. Tällaisen perusteella voidaan päätellä lapsen hallitsevan päivähoiton struktuurit, mutta ei välttämättä kaikkea päivittäistä sanastoa.

Vastaavasti on syytä havainnoida ja kartoittaa lapsen suomen kielen taitotasoa tilanteissa, joissa lapsi ei voi arvata, mitä kysytään tai mitä tulee vastata.

2. Esimerkiksi aikuinen kehottaa lasta pukemaan tai pyytää värittämään pallon punaisella jne. Oppija onnistuu hyvin seuratessaan, miten muut ryhmän lapset toimivat. Vastaavasti saatuaan yksilölliset ohjeet ilman mallia tai vihjeitä, ei toiminto välttämättä oppijalta onnistukaan.

Mikäli kielen oppija osaa toimia ohjeen mukaan ilman mallia, arvaamalla tai liittämättä sitä tilannekontekstiin, voidaan päätellä hänen hallitsevan kyseisen sanan.

6.7 Ääntämisen ja artikulaation harjoittelu

Ääntämistä ja artikulaatiota voidaan opetella mm. riimeillä, loruilla, hokemilla ja räpeillä. Peili on oiva väline, kun katsotaan kielen paikkaa suussa sekä esimerkiksi äänteitä, tavuja tai kirjaimia äännettäessä. Puheen äänittäminen on hyvä ja usein myös lapsista hauska tapa, dokumentoida tuotosta.

7. Linkkejä ja lisälukemista

Pienen päivä kuviksi: valmiiksi valittuja Papunetin kuvia kaikista kiireisimmille

http://papunet.net/fileadmin/muut/Kommunikointikeinot/pienen_paiva_kuviksi.pdf

Kuvasanasto maahanmuuttajalapsille

<http://papunet.net/materiaalia/kuvasanasto-maahanmuuttajalapsille>

Pukeutumisopas Suomen talveen

http://papunet.net/fileadmin/kuvat/materiaalit/toimintaohjeet/PUKEUTUMISOPAS_SUOMEN_TALVEEN_paivitetty.pdf

Molla-oppimateriaalin linkki

<http://blog.edu.turku.fi/molla/oppimateriaaleja/>

Helsingin kaupungin materiaalia

<http://www.otakoppi-ohjelma.fi/varhaiskasvatus>

OPH:n digitaalisia ja muita oppimateriaaleja

http://www.oph.fi/ajankohtaista/verkkouutiset/101/0/suomen_kielen_oppimateriaalit_tehokayttoon

Peli mediataitojen opetteluun

www.aparaattisaari.fi

Tutoris Oy:n puheterapeutin koulutusmateriaalia monikielisen lapsen puheenkehityksestä

<http://www.moped.fi/opetus/puheenkehitys.pdf>

Suomi toisena kielenä. S2-opetus Ylöjärven varhaiskasvatuksessa 2015.

https://www.ylojarvi.fi/site/assets/files/42411/suomi_toisena_kielen_s2-opetus_uusin.pdf

Margareta Södergård: Interaktion i språkbadsdaghem. Lärarstrategier och barnens andraspråksproduktion. 2002

Vaasan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa käytettävät aineistot kuten: *Kehittyvän kielitaidon asteikko*, *Eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset varhaiskasvatuksessa vuosikello*, *S2-Yksilöllinen oppimissuunnitelma jne.* löytyvät KiVasta (= Vaasan kaupungin intranet).